

מכללת הרצוג-גוש עציון
ימי עיון בתנ"ך
קייץ תשס"ט

תמסיר לשיעור: פרשת מקרא ביכורים בקריאת חז"ל בהגדה של פסח ימי עיון תשס"ט

אברהם שמאע

צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולבן ביקש לעקור את הכל. שנאמר:

1. ארמי אבד אבי, וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט, ויהי שם לגוי גדול עצום ורב.

וירד מצרימה, אנוס על פי הדיבור.

ויגר שם, מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, שנאמר: ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, כי כבד הרעב בארץ כנען, ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן.

במתי מעט, כמו שנאמר: בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך יי אלהיך ככוכבי השמים לרב.

ויהי שם לגוי, מלמד שהיו ישראל מצוינים שם.

לגוי גדול ועצום, כמו שנאמר: ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם.

ורב, כמו שנאמר: רבבה כצמח השדה נתתיך, ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים, שדים נכונו ושערך צמח ואת ערם ועריה.

2. וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה.

וירעו אתנו המצרים, כמו שנאמר: הבה נתחכמה לו פן ירבה, והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו, ונלחם בנו ועלה מן הארץ.

ויענונו, כמו שנאמר: וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם, ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס.

ויתנו עלינו עבודה קשה, כמו שנאמר: ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך.

[שמות פרק א (ז) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם... (י) הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ... (יא) וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס: (יב) וכאשר יענו אתו פן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: (יג) ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך:]

3. ונצעק אל יי אלהי אבותינו וישמע יי את קלנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו.

ונצעק אל יי אלהי אבותינו, כמו שנאמר: ויהי בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה.

וישמע יי את קלנו, כמו שנאמר: וישמע אלהים את נאקתם, ויזכור אלהים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב.

וירא את ענינו, זו פרישות דרך ארץ. כמו שנאמר: וירא אלהים את בני ישראל, וידע אלהים.

ואת עמלנו, אלו הבנים. כמו שנאמר: ויצו פרעה לכל עמו לאמר, כל הבן הילוד היארה תשליכוהו, וכל הבת תחיון.

ואת לחצנו, זה הדחק. כמו שנאמר: וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם.

[שמות פרק ב (כג) ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה: (כד) וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: (כה) וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים:]

4. ויוציאונו יי ממצרים. ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמרא גדול, ובאותות ובמופתים.

ויוציאונו יי ממצרים. לא על ידי מלאך, ולא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו. שנאמר: ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והכיתי כל בכור בארץ מצרים, מאדם ועד בהמה, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אני יי. ועברתי בארץ מצרים, אני ולא מלאך. והכיתי כל בכור, אני ולא שרף. ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אני ולא שליח. אני יי, אני הוא ולא אחר.

ביד חזקה, זו הדבר. כמו שנאמר: הנה יד יי הויה במקנך אשר בשדה, בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן, דבר כבד מאד.

ובזרוע נטויה, זו החרב. כמו שנאמר, וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים. ובמרא גדול, זה גילוי שכינה. כמו שנאמר: או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באותות ובמופתים ובמלחמה, וביד חזקה ובזרוע נטויה, ובמוראים גדולים, ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך.

ובאותות, זה המטה. כמו שנאמר: ואת המטה הזה תקח בידך, אשר תעשה בו את האתת. ובמופתים, זה הדם. כמו שנאמר: ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם, ואש, ותימרות עשן.

דבר אחר, ביד חזקה שתיים, ובזרוע נטויה שתיים, ובמורא גדול שתיים, ובאותות שתיים, ובמופתים שתיים. אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצריים במצרים, ואלו הן: דם צפרדע כנים ערוב דבר שהין ברד ארבה חשך מכת בכורות רבי יהודה היה נותן בהם סימנים: דצ"ך עד"ש באה"ב

רבי יוסי הגלילי אומר, מנין אתה אומר שלקו המצריים במצרים עשר מכות, ועל הים לקו חמשים מכות? במצרים מה הוא אומר, ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא. ועל הים מה הוא אומר, וירא ישראל את הירד הגדולה אשר עשה יי במצרים וייראו העם את יי ויאמינו ביי ובמשה עבדו. כמה לקו באצבע, עשר מכות. אמור מעתה, במצרים לקו עשר מכות, ועל הים לקו חמשים מכות.

רבי אליעזר אומר, מנין שכל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המצריים במצרים היתה של ארבע מכות? שנאמר: ישלח בם חרון אפו, עברה וזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים. עברה, אחת. וזעם, שתיים. וצרה, שלש. משלחת מלאכי רעים, ארבע. אמור מעתה, במצרים לקו ארבעים מכות, ועל הים לקו מאתיים מכות.

רבי עקיבא אומר, מנין שכל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המצריים במצרים היתה של חמש מכות? שנאמר: ישלח בם חרון אפו, עברה וזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים. חרון אפו, אחת. עברה, שתיים. וזעם, שלש. וצרה, ארבע. משלחת מלאכי רעים, חמש. אמור מעתה, במצרים לקו חמשים מכות, ועל הים לקו מאתיים וחמשים מכות.